

ŘEMESLA 18. 05. 2016

Český granát - drahokam oblíbený po celém světě

Pro své krásné zbarvení jsou české granáty nejen známé, ale i oblíbené po celém světě. Vzhledem k jejich kráse jsou dnes velmi hojně využívány ve...

Výroba šperků je řemeslo, které bylo, je a bude velmi ceněné. Krásný šperk je ozdobou každé ženy. Pokud však má být šperk opravdu dokonalý, musí na něj být použit kvalitní materiál. Jedním z takových materiálů je i český granát - průhledný minerál sytě červené barvy, který patří do skupiny pyropů.

Český granát je drahokam, který oslní

Pro své krásné zbarvení jsou **české granáty** nejen známé, ale i oblíbené po celém světě. Vzhledem k jejich kráse jsou dnes velmi hojně využívány ve šperkovnictví. Výroba šperků je zároveň řemeslo, které s tímto drahokamem má nejvíc co do činění. Není to však to jediné, k čemu se kdy český granát používal. Své uplatnění našel například i v magii. Každého zkrátka oslní jinak.

Základní vlastnosti českého granátu

Český granát je drahokam drobných rozměrů **do 0,8 cm**, který je charakteristický ohnivou až krvavě červenou barvou způsobenou příměsí chrómu. Český granát má dle Mohsovy stupnice stupeň tvrdosti 7 až 7,5. Je výjimečně barevně stálý a odolný žáru, louhům i kyselinám. Je tvrdší než křemen a **dlouho odolává otěru**. Přežije i teplotu přes jeden tisíc stupňů celsia. Samotný český granát proto

nevyžaduje žádné zvláštní zacházení ani péči. To ovšem neplatí o špercích jako takových.

Historie českého granátu

České granáty v písemnictví

Nejstarší zmínky o českém granátu se **vyskytují už v Bibli**. Ze starověkého písemnictví stojí za zmínku pojednání v rámci Pliniovy přírodovědecké encyklopedie. V období středověku píše o českém granátu Isidor ze Sevilly. Objevuje se **i v básních a oslavných eposech**, jak je patrné z několika památek českého písemnictví.

Český granát - starý, ale stále vzrušující drahokam

Pyrop na našem území nahodile sbírali už Keltové. Často jim stačil jen větší déšť, aby mohli vybírat kameny přímo z ornice. Obchod s pyropem a jeho šperkařské zpracování zavedly barbarské kmeny Germánů v období stěhování národů, od 2. poloviny 5. století do 6. století našeho letopočtu. Označení český granát náleží právem až Anselmu Boetimu de Bootovi, osobnímu lékaři císaře Rudolfa II. (1552 - 1612). Pojem „**Granati Bohemici**“ se poprvé objevuje v jeho díle **Gemmarum at Lapidum Historia z roku 1609**.

Své postavení mezi drahými kameny si pyrop vydobyl právě **za vlády císaře Rudolfa II.** a komerční název český granát si udržel až dodnes. Na počátku 17. století začíná neobyčejný rozkvět kamenářství doprovázený nebývalým zájmem o český granát pocházející především z oblasti pod Českým středohořím, z Jičínska nebo obecně z Podkrkonoší.

Praha se v té době stává centrem zpracování drahých kamenů. Rudolf II. podporoval prospektorskou činnost a budoval brusírny. Dvorní kamenáři a brusiči byli soustředěni v obnoveném a nově zřízeném Císařském mlýně na konci Královské obory v Bubenči, kde měli k dispozici i speciální zařízení na **broušení a vrtání českých granátů**.

Český granát a magie

Výroba šperků je sice nejznámějším, ale rozhodně ne jediným účelem, ke kterému se české granáty kdy využívaly. Vedle použití kamenů k ozdobným účelům je jejich značné **množství používáno v léčitelství a sloužilo i k magickým účelům**. České granáty spolu s řadou dalších vzácných drahých kamenů byly drceny na prášek pro výrobu mastí, což je dochováno v dobových receptářiích.

Výroba šperků z českého granátu

Již v dávných dobách nemohly české granáty uniknout pozornosti člověka, přinejmenším pro svou **krásnou sytě červenou barvu**. Tehdejší **granáty, dříve zvané karbunkuly**, byly s ohledem na svoji **malou velikost** pro tehdejšího člověka prakticky nevyužitelné. Až s postupem věků se lidé začali těmito osobitými drahokamy zdobit.

Výroba šperků z českých granátů z pohledu historie

Nejstarší doklady o využití českých granátů k výzdobě uměleckých předmětů v českých zemích poskytují předměty **z druhé poloviny 5. století** z pohřební výbavy hrobu germánského velmože. Z konce 15. století pak pochází **Eliščin pás**, jehož bohatě zdobenou přezku zdobí právě český granát.

Jedna z údajně **nejstarších památek zdobených českými granáty, tzv. český kříž Přemysla**

Otakara II. z dómu v Řezně (1261 - 1278), byla bohužel osazena routami z českého granátu až po opravě roku 1695 a jediným původním granátem je zde velký indický almandin.

Po roce 1700 se české granáty všeobecně v klenotnictví hodně rozšířily. Ve 2. čtvrtině 18. století přišly do módy šperky s drobnými kameny, a tak císařovna Marie Terezie vydala roku **1762 zákaz vývozu českých granátů ze země**. Ochránila tak domácí monopol těžby a zpracování českých granátů. V té době vznikaly brusírny v Podsedicích, Dlažkovicích, ve Světlé nad Sázavou, v Třebenicích, v Horních Třebívlicích a na Skalce. **České národní obrození prosadilo český granát za mineralogický symbol Čech. Stal se atributem českých vlastenců.**

Čeští granátníci úspěšně vystavovali v 19. století výsledky svých prací na průmyslových výstavách doma i v zahraničí. Díky úspěchům výtvarníků a turnovských zlatníků na **světové výstavě v Bruselu** roku 1958 se české granáty vrátily do soudobé umělecké tvorby a začaly psát novodobou historii šperkařské produkce v Čechách. **Největší světovou sbírku historických prací s českými granáty vlastní Národní muzeum v Praze**, menší sbírka je k zhlédnutí v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze a v Moravské galerii v Brně. Ucelené kolekce jsou v Odborné šperkařské škole v Turnově a v tamním Muzeu Českého ráje.

Metody výroby šperků z českého granátu

Způsob uchycení granátů zaznamenal během svého vývoje tři alternativy, které se používaly při výrobě granátových šperků ve druhé polovině 19. století.

Šperky z granátů byly nejprve vyráběny **carglovou metodou**. Název této metody je odvozen od názvu kovové osazny drahokamu - cargle. Jedná se o lůžko se šroubkem na zadní straně sloužící ke snadné montáži na zlatnické dílo. Asi od poloviny 18. století se cargle začaly vyrábět sériově, nejčastěji ze zlacené mosazi, a na místo drahých kamenů se do nich vsazovala barevná skelná imitace nebo dubleta.

Pokrokovější metodou byla **metoda nýtková**. Tato metoda umožnila ve šperkařství zasazování českých granátů do kovové mřížky s osaznami opatřenými nýtky, které je možno snadno a rychle přihnout. Toto zásadní zjednodušení práce bylo v Čechách zavedeno ve 3. čtvrtině 19. století a zajistilo tak dočasný rozkvět granátnické produkce. **Výroba šperků tuto metodu využívá dodnes.**

Třetí používanou metodou je **metoda zrnková**. Ta je založena na zasazování drobných drahokamů a kamének do šperku pomocí vysunutí na drátcích, čímž se objem drahokamů opticky zvětší. Drátky připájené k podkladu se nahoře rozklepnou zrnkováčkem do hlavičky a přitáhnou ke kaménkům jako drápky.

Tyto tři techniky výroby granátových šperků, a tím i způsob uchycení těchto drobných kamenů, jsou jedním z důvodů, proč se nejedná o šperky, kterým by vévodil jen jeden kus drahokamu. **Granáty byly z důvodu své malé velikosti předurčeny k využití ve skupinách.** Na špercích tak vždy převládá krvavá červeň broušených pyropů a v závislosti na jejich různých velikostech, tvarech a rytmicích při osazování vznikne vždy něco nového, působivého, nevtíravého, něco, co má svůj půvab dodnes. Výroba šperků z českých granátů je proto řemeslo, které bychom si měli chránit.